

ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ

για τη διαχείριση πρακτικών ζητημάτων
που προκύπτουν στη Σχολική Ζωή

*Για μια Συμπεριληπτική Εκπαίδευση σε ζητήματα
Σεξουαλικού Προσανατολισμού,
Έκφρασης, Ταυτότητας Φύλου και
Χαρακτηριστικών Φύλου*

*Ο Οδηγός αυτός αποτελεί προϊόν συνεργασίας του **Πολύχρωμου Σχολείου** με τις ΛΟΑΤΚΙ+
Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών:*

ColorYouth

Οικογένειες Ουράνιο Τόξο

Σωματείο Υποστήριξης

Διεμφυλικών ΛΟΑΤ ΑμεΑ

ΟΛΚΕ Ομοφυλοφιλική & Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας

Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδος "Θετική Φωνή"

Proud Seniors Greece -Ομάδα Υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ Ατόμων Ηλικίας 50 και Άνω

Athens Pride – Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας

Thessaloniki Pride - Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Θεσσαλονίκης

Γραμμή Ψυχολογικής Στήριξης "11528 – ΔΙΠΛΑ ΣΟΥ"

Σεπτέμβριος 2017

Οι **κατευθυντήριες γραμμές** για τη διαχείριση μιας σειράς από καθημερινά ζητήματα που προκύπτουν στη σχολική ζωή ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιών, λόγω στάσεων και συμπεριφορών που στηρίζονται σε κοινωνικές προκαταλήψεις γύρω από τον *σεξουαλικό προσανατολισμό*, την *έκφραση*, *ταυτότητα φύλου* και τα *χαρακτηριστικά φύλου*, αφορούν τη **διαχείριση των πιο συνηθισμένων καθημερινών ζητημάτων που μπορεί να οδηγήσουν σε διακρίσεις κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιών.**

Ζητήματα που αφορούν τη Σχολική ζωή και σε άλλη περίπτωση θα θεωρούνταν λυμένα επί τη βάση των **ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, των **δικαιωμάτων των παιδιών** αλλά και των **παιδαγωγικών αρχών**, πολύ συχνά δε μεταφράζονται με αυτές τις αρχές και δεν εφαρμόζονται οι ίδιες στάσεις όταν αυτά αφορούν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Τέτοια ζητήματα είναι:

1. Έλλειψη ορατότητας και κοινωνικής αποδοχής καθώς επίσης και απαγόρευση- αποθάρρυνση έκφρασης («coming out»).
2. Η άρνηση, αποθάρρυνση, ή και η απαγόρευση σε ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά να μιλήσουν για τις σχετικές σκέψεις, τα συναισθήματά τους και να εκφράσουν την ταυτότητά τους, αναγνωρίζεται ως ένα πολύ πιθανό ενδεχόμενο εντός της σχολικής κοινότητας.
3. **Αρνητικές αναφορές, προσβλητικά σχόλια και υποτίμηση ή αδιαφορία από εκπαιδευτικό προσωπικό** για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ή ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα επικαιρότητας.
4. Συμβουλές και παροτρύνσεις «θεραπευτικού» περιεχομένου ή στερεοτυπικής «**κανονικοποίησης**» από εκπαιδευτικούς ή ειδικούς ψυχικής υγείας προς ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά.
5. **Επικοινωνία εκπαιδευτικών με γονείς:** Το ενδεχόμενο να παρουσιαστεί η ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτότητα ενός παιδιού από το εκπαιδευτικό προσωπικό ως πρόβλημα ή με λάθος τρόπο.
6. **Σχέσεις μεταξύ παιδιών:** Διαχωρισμός και απομόνωση παιδιών που έχουν εκφράσει (ή θεωρείται ότι έχουν) συναισθήματα για άτομο του ίδιου φύλου, ή εμφανίζουν στη σχολική κοινότητα στοιχεία ρομαντικής αγάπης μεταξύ τους.
7. **Διακρίσεις λόγω άγνοιας απέναντι σε παιδιά που η έκφραση ή η ταυτότητα φύλου τους διαφοροποιούνται από το φύλο που αναγράφεται στα έγγραφά τους:** Αρνητικές αντιδράσεις και αποκλεισμός λόγω προκαταλήψεων ή άγνοιας.
8. **Μη συμπερίληψη διαφορετικών οικογενειακών δομών:** Πρόσληψη αρνητικών μηνυμάτων από τα παιδιά που στη σύνθεση της οικογένειάς τους έχουν ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ή άλλα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.
9. **Λεξιλόγιο και προσδιορισμοί:** Προβληματισμός για τη χρήση λέξεων και προσδιορισμών σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στο σχολικό χώρο.
10. Πραγματοποίηση σχετικών προγραμμάτων, ένταξη ΛΟΑΤΚΙ+ θεμάτων σε σχετική **διδασκτέα ύλη και σε σχετικές εκδηλώσεις:** Προτάσεις ένταξης ΛΟΑΤΚΙ+ θεμάτων με στόχο την ενημέρωση κι την ευαισθητοποίηση.
11. Αναγνώριση και καταγραφή των σχετικών περιστατικών διακρίσεων, βίας ή εκφοβισμού **με βάση τα χαρακτηριστικά τους:** Αναγνώριση, ανάδειξη και καταγραφή περιστατικών διακρίσεων και βίας κατά των ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιών με στόχο την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας.

Αυτά τα 10 σημεία αναλυτικά:

1. Έλλειψη ορατότητας και κοινωνικής αποδοχής και απαγόρευση-αποθάρρυνση έκφρασης («coming out»).

Η άρνηση, αποθάρρυνση ή και η απαγόρευση σε ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά να μιλήσουν για τις σχετικές σκέψεις, τα συναισθήματά τους και να εκφράσουν την ταυτότητά τους, αναγνωρίζεται ως ένα πολύ πιθανό ενδεχόμενο εντός της σχολικής κοινότητας.

- Ένα ΛΟΑΤΚΙ+ παιδί **δε χρειάζεται ειδική άδεια** ούτε από γονείς ούτε από γραφεία εκπαίδευσης **για να μιλήσει για την ταυτότητά του.**
- Οι εκπαιδευτικοί όχι μόνο δεν υπάρχει περίπτωση να «έχουν νομικές συνέπειες» αλλά σύμφωνα με τις παιδαγωγικές **αρχές οφείλουν να καλλιεργούν και να προσφέρουν ένα ασφαλές περιβάλλον αποδοχής και ένταξης, συμπεριλαμβάνοντας όλους τους άξονες.**
- Η εμφάνιση περιστατικών, όπου ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά θέλουν να κοινοποιήσουν στο σχολείο τους την ταυτότητά τους, είναι απόδειξη επίτευξης **θετικού σχολικού κλίματος**, βασικού παράγοντα για την ψυχική υγεία των παιδιών.
- **Δε χρειάζεται να απασχοληθεί ο Σύλλογος Διδασκόντων για να αποφασίσει αν παρέχει σε ένα παιδί αυτό το δικαίωμα, είναι δεδομένο.** Αυτό που χρειάζεται είναι η στήριξη των παιδιών που έχουν αποφασίσει να κοινοποιήσουν με ρητό ή άλλο τρόπο στο σχολικό τους χώρο τον **σεξουαλικό προσανατολισμό** τους, την **ταυτότητα φύλου** τους ή την **ίντερσεξ διαφοροποίησή** τους.
- Τέτοιες κοινοποιήσεις γίνονται **μόνο με πρωτοβουλία των παιδιών** και χωρίς την επέμβαση εκπαιδευτικών με παροτρύνσεις ή αρνήσεις. Όταν γίνεται μία τέτοια κοινοποίηση οφείλουμε ως εκπαιδευτικοί να ανταποκριθούμε επιβεβαιωτικά και με ενσυναίσθηση στο αίτημα του παιδιού.

Συχνά λόγω άγνοιας, φόβου ή προκαταλήψεων, τείνουμε να αποφεύγουμε τη ρητή συμπερίληψη ή να απαγορεύουμε την ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων στην σχολική ζωή. Πρέπει όμως να γνωρίζουμε ότι μια τέτοια «ουδετερότητα» συνδράμει ενεργητικά στη διαμόρφωση αρνητικού σχολικού κλίματος και αρνητικής αυτοεικόνας των παιδιών, με ότι αυτό συνεπάγεται.

Πολλές φορές έρχονται προς συζήτηση σε συνεδριάσεις Συλλόγων Διδασκόντων περιπτώσεις απομόνωσης ή εκφοβισμού παιδιών, οι οποίες έχουν ως αφορμές στερεότυπα και προκαταλήψεις για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Τα περιστατικά αυτά φτάνουν στον σύλλογο **όταν πλέον έχουν αποκτήσει ακραία χαρακτηριστικά** (αναφορές για αυτοκτονικές τάσεις, ακραίες μορφές σχολικής βίας ή/και εκφοβισμού, στοχοποίηση στην τοπική κοινωνία ή μέσω κοινωνικών δικτύων κ.τ.λ.).

Αναφέρεται ότι ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις συνήθως υπάρχει **αμηχανία** και **δεν αναφέρονται καν τα ομοφοβικά ή τρανσφοβικά χαρακτηριστικά** που έχουν αυτά τα περιστατικά. Επειδή οι Σύλλογοι **αισθάνονται ότι είναι απαγορευμένη η ανοιχτή αποδοχή των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στη σχολική ζωή**, δεν έχουν συμπεριλάβει αυτούς τους άξονες **ρητά και ξεκάθαρα στις δράσεις ένταξης και πρόληψης** που πραγματοποιούν (δράσεις κατά του ρατσισμού, των διακρίσεων και του εκφοβισμού, δράσεις συμπερίληψης της διαφορετικότητας, διαχείρισης συναισθημάτων, κ.τ.λ.).

Ως γνωστόν, η έκφραση και η διαπραγμάτευση των σκέψεων και των συναισθημάτων είναι ουσιαστική για την **υγιή κοινωνικοποίηση** των παιδιών. Αυτός άλλωστε είναι και ο **βασικός στόχος της εκπαίδευσης**.

Οπότε το πεδίο της προσωπικής ταυτότητας και των διαπροσωπικών σχέσεων είναι ένα πεδίο που απαιτεί **ορατότητα, ελευθερία, αποδοχή και σεβασμό**, ώστε το άτομο να έχει τα απαραίτητα περιθώρια αυτοπροσδιορισμού μέσα στην κοινωνική ομάδα στην οποία συμμετέχει, να βρίσκει τη θέση του και να **διαμορφώνει θετική αυτοεκτίμηση, αταξία και προσδοκίες για το μέλλον του**.

2. Αρνητικές αναφορές, προσβλητικά σχόλια και υποτίμηση ή αδιαφορία από εκπαιδευτικό προσωπικό για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα ή ΛΟΑΤΚΙ+ θέματα επικαιρότητας.

Αναφέρεται ότι μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού συχνά αντιδρούν με χλευασμό, υποτιμητικά χαμόγελα ή εκφράσεις απαξίωσης, όταν γίνεται αναφορά σε ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα.

Συνηθισμένες τέτοιες συμπεριφορές είναι:

- Παρουσίαση αρνητικών προτύπων.
- Ταύτιση των ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων με Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα, ψυχικές διαταραχές ή παραβατική /αντικοινωνική συμπεριφορά.
- Σεξουαλικοποίηση των ΛΟΑΤΚΙ+ ταυτοτήτων. Αναπαραγωγή στερεοτύπων και κοινωνικών προκαταλήψεων σύμφωνα με τις οποίες οι σχέσεις των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στερούνται όλων των άλλων διαστάσεων που έχουν οι πρότυπες κυρίαρχες ετεροκανονικές σχέσεις. Δε νοούνται ως σχέσεις ρομαντισμού, αγάπης, συμβίωσης, αλληλοστήριξης ή σχέσεις ζωής, αλλά παρουσιάζονται ως ψυχοσωματικά «πάθη».

Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ένα ασφαλές και συμπεριληπτικό σχολικό περιβάλλον, στο οποίο ο εκφοβισμός ή κάθε είδους διάκριση δε θα είναι ανεκτή. Δηλαδή, ένα σχολείο βασισμένο στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατικής αγωγή και της πολιτεότητας.

3. Συμβουλές και παροτρύνσεις «θεραπευτικού» περιεχομένου ή στερεοτυπικής «κανονικοποίησης» από εκπαιδευτικούς ή ειδικούς ψυχικής υγείας προς ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά

Τέτοιες παρεμβάσεις μπορεί να είναι:

- Η άρνηση (αδιαφορία, αποσιώπηση) απέναντι σε αυτά που αισθάνεται και δηλώνει το ΛΟΑΤΚΙ+ παιδί καθώς και η άρνηση της ταυτότητάς του: «Δεν ξέρεις, είσαι μικρός/ή, δεν ισχύει, αυτά είναι χαζομάρες, μην τα ξαναπείς».
- Η πίεση για σύναψη σχέσης με το αντίθετο φύλο.
- Η καλλιέργεια αρνητικών συναισθημάτων για τις ομόφυλες σχέσεις όπως επίσης και η ενίσχυση των προκαταλήψεων απέναντι σε περιπτώσεις ατόμων που η ταυτότητα, η έκφραση φύλου ή τα χαρακτηριστικά φύλου, δε συμφωνούν με το φύλο που τους έχει αποδοθεί κατά τη γέννηση.
- Η πίεση για δραστηριότητες που θεωρείται ότι βοηθούν στη συμμόρφωση με τα δύο κυρίαρχα έμφυλα στερεότυπα.
- Η ψυχολογική βία, η ηθική βία, η κατήχηση με ακραίες θρησκευτικές θέσεις.
- Η άμεση ή έμμεση απειλή απομόνωσης.

- Εκφράσεις που θεωρείται ότι λέγονται «από ενδιαφέρον για το καλό σου», όπως «θα ζήσεις στη μοναξιά, δε θα σε αγαπήσει κανείς/καμία πραγματικά, θα πεθάνεις μόνος/η, θα αρρωστήσεις» κ.τ.λ.
- Η αναπαραγωγή της πεποίθησης ότι τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα «έχουν ψυχολογικά προβλήματα ή διαταραχές λόγω της ταυτότητάς τους» και όχι λόγω των διακρίσεων και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας και σχετικοί επιστημονικοί φορείς όπως η Α.Ρ.Α. (Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση) κ.ά. προειδοποιούν ξεκάθαρα ότι: «Παρεμβάσεις γνωστές ως “επανορθωτικές θεραπείες” ή “θεραπείες μετατροπής” αντιπροσωπεύουν σοβαρή απειλή για την υγεία και την ευημερία, ακόμα και τη ζωή του ατόμου».

4. Επικοινωνία εκπαιδευτικών με γονείς

Σε περίπτωση που πέσει στην αντίληψή σας κάποιο στοιχείο για τη σεξουαλική ταυτότητα, την ταυτότητα φύλου ή την έκφραση φύλου ενός παιδιού, πρέπει να είστε εξαιρετικά προσεχτικοί στην ενημέρωση προς τους γονείς.

- Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να το παρουσιάσετε ως πρόβλημα γιατί **ενδεχομένως να φέρετε αντιμέτωπο το παιδί με μια εξαιρετικά αρνητική ενδοοικογενειακή κατάσταση που θα το επιβαρύνει καταλυτικά.**
- Αν δεν αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα το παιδί στο σχολείο, αντιδράστε όπως θα αντιδρούσατε σε ένα αντίστοιχο περιστατικό που θα αφορούσε τα υπόλοιπα παιδιά.
- Ένα τέτοιο θέμα ανήκει στα προσωπικά δεδομένα που πρέπει να έχει δικαίωμα το παιδί να διαχειριστεί όπως κρίνει καλύτερα, πάντα **με δική του πρωτοβουλία** στο σωστό πλαίσιο των συνομηλίκων του.
- Αν έχετε την ευκαιρία πρέπει **να ακούσετε ποια είναι το αίτημα του παιδιού**, δηλαδή τι ζητάει το ίδιο το παιδί.
- Η παρέμβασή σας να είναι τέτοια, ώστε **να ενδυναμώνει το παιδί, να λειτουργήσει επιβεβαιωτικά και όχι να το φέρει αντιμέτωπο με συγκρούσεις.**
- Σε περίπτωση που υπάρχει **ενδεχόμενος φόβος αυτοκτονίας, αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, κατάθλιψη**, πρέπει να έρθετε σε επικοινωνία με ψυχικές δομές και να αποφύγετε κινήσεις που μπορεί να επιδεινώσουν τη θέση του παιδιού, γιατί ενδέχεται το οικογενειακό πλαίσιο του παιδιού να μην είναι υποστηρικτικό.
- Η ενημέρωση αν χρειαστεί να γίνει, να γίνει με τρόπο που να προστατεύει την ασφάλεια και την αποδοχή του παιδιού και σε καμία περίπτωση να μην έχει την διάσταση της καταγγελίας ή της προσπάθειας αποτροπής ή «θεραπείας».

Παράδειγμα έκφρασης σεξουαλικής ταυτότητας: Αν το παιδί εκφράσει συναισθήματα ρομαντικής αγάπης με άτομα του ίδιου φύλου, σκεφθείτε αν κάτι τέτοιο θα ήταν ζήτημα για συζήτηση με τους γονείς σε περίπτωση παιδιών διαφορετικού φύλου.

Παράδειγμα έκφρασης ταυτότητας φύλου : Αν το παιδί δείχνει ενδιαφέρον για δραστηριότητες, συμπεριφορές ή εκφράζει ταυτότητα φύλου που κατά την κυρίαρχη αντίληψη δεν ταιριάζουν με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννησή του, όχι μόνο δεν πρέπει να στιγματιστεί ή να

θεωρηθεί πρόβλημα, αλλά πρέπει με τη στάση σας να δείξετε ότι αυτό δεν είναι κάτι που προβληματίζει. Δηλαδή, να προσφέρετε ορατή αποδοχή και να ενδυναμώσετε το παιδί.

5. Σχέσεις μεταξύ παιδιών

Ενδεχόμενες αντιδράσεις εκπαιδευτικών με πράξεις όπως διαχωρισμός και απομόνωση παιδιών που έχουν εκφράσει συναισθήματα για άτομο του ίδιου φύλου ή εμφανίζουν στη σχολική κοινότητα στοιχεία ρομαντικής αγάπης μεταξύ τους, αποτελούν άμεση μορφή διάκρισης.

Σε πολλές περιπτώσεις, ακριβώς λόγω των κοινωνικών προκαταλήψεων οι εκπαιδευτικοί φοβούνται ότι θα κληθούν να απολογηθούν για την εμφάνιση στο σχολικό χώρο ενός τέτοιου περιστατικού ή ακόμα ότι θα αντιμετωπίσουν καταγγελίες. Ενδεχομένως μπορεί να θεωρήσουν ότι «το ένα παιδί παρασύρει το άλλο». Σε κάθε περίπτωση είναι σημαντικό να γνωρίζετε ότι δεν υφίσταται κάτι τέτοιο. Λειτουργήστε όπως θα λειτουργούσατε σε περιπτώσεις αντίστοιχων ετερόφυλων διαπροσωπικών εκφράσεων στο σχολικό χώρο, με βάση τους κανόνες σχολικής ζωής, χωρίς να ασκείτε διακρίσεις.

Η αξιοποίηση της ευκαιρίας ενός καλά προετοιμασμένου προγράμματος **Σεξουαλικής Αγωγής (στο πλαίσιο των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας)**, το οποίο δε θα εξαντλείται στη μελέτη της ανθρώπινης σεξουαλικότητας ως αναπαραγωγικής διαδικασίας, αλλά θα επεκτείνεται σε ζητήματα συναισθημάτων, αισθήσεων, έλξεων, σχέσεων, συναίνεσης, ορίων, χωρισμού, απώλειας, δέσμευσης, επιθυμίας, εικόνας σώματος, αυτοπεποίθησης κτλ., δηλαδή σε ζητήματα που απασχολούν όλα τα άτομα μιας σύγχρονης κοινωνίας από μικρή ηλικία και που σχετίζονται άμεσα με την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, **μπορεί να βοηθήσει καταλυτικά** και πρέπει να πραγματοποιείται σε διευρυνόμενους κύκλους ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.

6. Διακρίσεις λόγω άγνοιας απέναντι σε παιδιά που η έκφραση, τα χαρακτηριστικά ή η ταυτότητα φύλου τους διαφοροποιούνται από το φύλο που αναγράφεται στα έγγραφά τους.

Τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζουν αρνητικές αντιδράσεις και αποκλεισμούς λόγω άγνοιας, φόβου και προκαταλήψεων. Οι πιο συνηθισμένες διακρίσεις που αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά στον σχολικό χώρο σχετίζονται με:

- Τη μη χρήση του **ονόματος** και των έμφυλων προσδιορισμών που επιθυμεί το ίδιο το παιδί στις σχέσεις του με τα υπόλοιπα παιδιά και τους/τις εκπαιδευτικούς.
- Την παραβίαση του δικαιώματος του παιδιού στην ελευθερία **ενδυματολογικών επιλογών**, σε αντιστοιχία με την ελευθερία επιλογών που ισχύει για τα υπόλοιπα παιδιά.
- Τη άρνηση χρήσης χώρων έμφυλου διαχωρισμού, όπου αυτοί υπάρχουν, (**τουαλέτες, αποδυτήρια, υπνωτήρια** κτλ.) σύμφωνα με το φύλο που βιώνει το παιδί. Βέβαια για λόγους συμπερίληψης προτείνεται να μην ενθαρρύνονται χώροι έμφυλου διαχωρισμού γενικότερα.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει δώσει από το 2013 σαφείς σχετικές οδηγίες σχετικά με αυτά τα ζητήματα, σε διαμεσολαβήσεις του με σχολεία σε περιπτώσεις τρανς και ίντερσεξ παιδιών.

Είναι σημαντικό να ξεκαθαριστεί σαφώς ότι τα παιδιά αυτά έχουν ίσα δικαιώματα και πρέπει να γίνονται σεβαστά, ώστε να προστατευθούν από τον στιγματισμό και τις έντονες μορφές βίας και εκφοβισμού που συνήθως αντιμετωπίζουν, σε βαθμό μάλιστα που πολλές φορές αδυνατούν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους. Το αρνητικό σχολικό κλίμα μειώνει τις μελλοντικές προοπτικές

απασχόλησης των παιδιών αυτών και συμβάλλει στην κοινωνική περιθωριοποίηση και στην δραματική επιδείνωση των δεικτών ψυχικής υγείας τους.

7. Μη συμπερίληψη διαφορετικών οικογενειακών δομών.

Παιδιά που στην σύνθεση της οικογένειάς τους έχουν ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς ή άλλα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, συχνά προσλαμβάνουν αρνητικά μηνύματα εντός της Σχολικής Ζωής.

Η πεποίθηση ότι όλα τα παιδιά ζουν σε μια συμβατική δομή με ένα μπαμπά και μια μαμά, η οποία είναι η συνηθέστερη οικογενειακή δομή και ως εκ τούτου αξιολογείται κοινωνικά ως η καλύτερη για την ανατροφή ενός παιδιού, δεν αναγνωρίζει αλλαγές που έχουν συμβεί στην οργάνωση της οικογενειακής ζωής και είναι πλέον κοινωνική πραγματικότητα. **Κάποια παιδιά είναι πιθανόν να έχουν ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς (γονείς του ίδιου φύλου, τρανς ή ίντερσεξ γονείς κτλ.).** Αυτό είναι ένα γεγονός που το σχολείο οφείλει να εντάξει στην ζωή του και να αποφεύγει τη χρήση γλώσσας κι εκπαιδευτικών πολιτικών που θεωρούν δεδομένη για όλα τα παιδιά την ζωή στα πλαίσια ετεροκανονικής πυρηνικής οικογένειας.

Λόγω των ελλείψεων που υπάρχουν στην αποτύπωση αυτής της πραγματικότητας, τα παιδιά με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς μπορεί να θεωρηθεί ή να θεωρήσουν ότι ανήκουν σε μία οικογένεια που «δεν αξίζει» και γι' αυτό δεν έχει θέση στα σχολικά βιβλία και στο σχολείο γενικότερα. Επίσης, λόγω αυτών των ελλείψεων ή ακόμα και των ενεργητικών αρνητικών μηνυμάτων που λαμβάνουν στο χώρο του σχολείου, τα παιδιά επιβαρύνονται με μία συγκρουσιακή κατάσταση κατά την οποία οφείλουν τα ίδια να εξηγήσουν πώς είναι η οικογένειά τους σε όλους τους άλλους.

Ο ομοφοβικός και τρανσφοβικός λόγος στο σχολείο πρέπει να αμφισβητηθεί **με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που αμφισβητείται ο ρατσιστικός λόγος.** Όταν η χρήση προσβλητικών χαρακτηρισμών για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα (από μαθητές, εκπαιδευτικούς ή γονείς) είναι μη κατακριτέος ή κατακρίνεται χλιαρά, κάνει τα παιδιά των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων να αισθάνονται ότι οι οικογένειές τους συνδέονται με κάτι κακό και αυτό μπορεί να έχει συνέπειες για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους.

Γνωρίζοντας την σπουδαιότητα και τη σημασία της **συνεργασίας σχολείου και οικογένειας** στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, όπως την καταδεικνύουν όλες οι σύγχρονες μελέτες ανά τον κόσμο, **το σχολείο οφείλει να ενθαρρύνει τη συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων, που συνήθως αποκλείονται και συχνά αυτοαποκλείονται και οι ίδιοι από τις σχολικές δραστηριότητες, λόγω των κοινωνικών διακρίσεων.** Ο αποκλεισμός των ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων τους αποθαρρύνει από το να συμμετέχουν ενεργά στη Σχολική Ζωή. Πρέπει να βεβαιωθεί ότι όλοι οι γονείς μπορούν να συμμετέχουν στη σχολική ζωή του παιδιού τους, να παρακολουθούν σχολικές εκδηλώσεις και να παίρνουν μέρος στη λειτουργία του σχολείου χωρίς αποκλεισμούς.

Ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνηγόρου του Πολίτη υποστηρίζει την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών που συμβιώνουν με ΛΟΑΤΚΙ+ γονείς, γιατί αυτό συμβάλλει στην προαγωγή της ψυχικής υγείας τους.

8. Λεξιλόγιο και προσδιορισμοί

Ο προβληματισμός για τη χρήση λέξεων και προσδιορισμών σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στο σχολικό χώρο, αποτελεί ένα υπαρκτό ζήτημα. Πολλές λέξεις που προσδιορίζουν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα είναι επιβαρυνμένες με αρνητικές συνδηλώσεις ή χρησιμοποιούνται ακόμα σε περιστατικά ενδοσχολικού εκφοβισμού, οπότε απαιτείται μεγάλη προσοχή από τη μεριά σας στη χρήση τους.

- Είναι απαραίτητη μία πολιτική μηδενικής ανοχής του σχολείου απέναντι στη χρήση τέτοιων προσδιορισμών με υποτιμητικό τρόπο, είτε από τα παιδιά, είτε από τους εκπαιδευτικούς, είτε από τους γονείς. Μια τέτοια χρήση **πρέπει να είναι ξεκάθαρο ότι συνιστά παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.**
- Σαν βασική αρχή λοιπόν πρέπει να γίνεται **γνωστή με ρητό τρόπο η συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στο σχολικό χώρο.** Το σχολείο οφείλει να είναι ένας ασφαλής χώρος για όλα τα άτομα και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα αποτελούν μέρος της σχολικής κοινότητας, ως παιδιά, εκπαιδευτικοί ή γονείς.
- Όταν προκύπτει μια γενική ενημέρωση ή μια θεωρητική συζήτηση, στην οποία πρέπει να αναφερθούν ΛΟΑΤΚΙ+ προσδιορισμοί, **καλό είναι να αναφέρονται αυτοί που έχουν κυριαρχήσει ως αποδεκτοί στη δημόσια χρήση τους από φορείς που ασχολούνται με ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα.**
- Σε περίπτωση που έχετε πρόβλημα με τη χρήση αυτών των λέξεων(θεωρητικό ή πρακτικό), μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ευγενικούς περιφραστικούς προσδιορισμούς, όπως «μία γυναίκα που αγαπάει μία άλλη γυναίκα», όταν αναφέρεται σε μία λεσβία, ή «ένα παιδί που δε βιώνει το φύλο του σύμφωνα με αυτό που γράφουν τα χαρτιά του», αν αναφέρεται σε ένα τρανς παιδί (ή σε ένα ίντερσεξ-τρανς παιδί).
- Σε παρεμβάσεις παιδιών που θα «πετάξουν» λέξεις με σκοπό να κάνουν πλάκα ή να προσβάλλουν αναπαράγοντας τις κοινωνικές προκαταλήψεις και το κοινωνικό στίγμα, αρκεί να **ξεκαθαρίσετε ότι το σχολείο σέβεται απόλυτα τα συναισθήματα που νιώθει ένα πρόσωπο και τον τρόπο που αισθάνεται για τον εαυτό του.** Όταν συλλογικά ως εκπαιδευτικοί ακολουθείτε κοινή στάση με θετικό κι επίμονο τρόπο, οι χλευασμοί δεν νομιμοποιούνται και δεν βρίσκουν αντίκρισμα.
- Στην περίπτωση που συνομιλείτε με ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο (παιδί, γονέα ή εκπαιδευτικό), **προτιμήστε τις λέξεις και τους προσδιορισμούς που επιλέγει να χρησιμοποιεί το ίδιο το άτομο.** Αν δε γνωρίζετε, μπορείτε να ρωτήσετε διακριτικά και με σεβασμό.
- **Ο λόγος σας προτείνεται να μην έχει αξιολογικές κρίσεις ή στερεοτυπικές εκφράσεις.** Παράλληλα φροντίστε να δημιουργήσετε ένα ασφαλές και συμπεριληπτικό κλίμα σε όλες τις περιστάσεις αλληλεπίδρασης των συνομήλικων.

- Αν παρόλα αυτά έχετε εσωτερικές αντιρρήσεις ή δεν κατανοείτε κάτι, **δώστε τον λόγο στο παιδί, ρωτώντας το, ώστε να σας εξηγήσει τι σκέφτεται και τι αισθάνεται.** Αυτό από μόνο του είναι αρκετό για μια καλή βάση επικοινωνίας.

9. Πραγματοποίηση σχετικών προγραμμάτων, ένταξη στη διδακτέα ύλη και σε σχετικές εκδηλώσεις.

Ως σχολική μονάδα εντάξτε προγράμματα (Αγωγής Υγείας κ.α.) μέσω των οποίων θα θέσετε στόχους ενημέρωσης κι ευαισθητοποίησης, **συμπεριλαμβάνοντας ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα όπου αυτά μπορούν να συνδεθούν.** Ακόμα, προτείνεται η συμπερίληψη ΛΟΑΤΚΙ+ ζητημάτων μέσω αναφορών σε μαθήματα που η διδακτέα ύλη τους αναφέρεται στις σχέσεις, στην οικογένεια, στη σεξουαλικότητα, στα φύλα, στη βία, στις διακρίσεις και άλλα συναφή ζητήματα. Επίσης, κρίνεται σημαντική η συμπερίληψη θεμάτων που σχετίζονται με ΛΟΑΤΚΙ+ ζητήματα σε εκδηλώσεις με θέματα που αφορούν τις διακρίσεις και το σχολικό εκφοβισμό.

Είναι εξαιρετικά σημαντική η επικαιροποίηση του Κανονισμού Σχολικής Ζωής της εκπαιδευτικής μονάδας σας ώστε να διασφαλίζει την ρητή συμπερίληψη των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων (παιδιών, εκπαιδευτικών και γονέων).

Σύμφωνα με αρκετές διεθνείς μελέτες, τα σχολεία συμπεριλαμβάνονται στους πιο ομοφοβικούς/τρανσφοβικούς κοινωνικούς χώρους, οπότε οι σχολικές κοινότητες πρέπει να δημιουργήσουν πολιτικές που να στοχεύουν προς την επίτευξη του στόχου για μια ισότιμη και ταυτόχρονα συμπεριληπτική εκπαίδευση. Η εκπαίδευση οφείλει να διασφαλίζει ότι κανένα παιδί δε θα υποστεί διάκριση ή/και παρενόχληση και εκφοβισμό εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού του, της ταυτότητας/έκφρασης φύλου του ή των χαρακτηριστικών φύλου του.

10. Αναγνώριση και καταγραφή των σχετικών περιστατικών διακρίσεων, βίας ή εκφοβισμού, με βάση τα χαρακτηριστικά τους.

Ενώ σε κάθε σχολική μονάδα είναι εύκολο να αναγνωρίσουμε, να αναφέρουμε και να συζητήσουμε περιστατικά εκφοβισμού σχετικά με τη φυλή, τη σωματοδομή, τη θρησκεία ή την εθνικότητα, τα περιστατικά ομοφοβικού και τρανσφοβικού εκφοβισμού συχνά δε γίνονται αντιληπτά ως τέτοια, καθώς οι έμφυλοι διαχωρισμοί, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις γύρω από ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και χαρακτηριστικών φύλου και ο σεξισμός έχουν διαποτίσει την πρακτική μας.

Πολλά τέτοια περιστατικά αποσιωπώνται, δεν αναγνωρίζονται και δε γίνονται ορατά. Μέχρι πρόσφατα η ομοφοβία και η τρανσφοβία δεν αναφέρονταν ως αιτίες του σχολικού εκφοβισμού και **αυτό οδήγησε σε έλλειψη συστηματικών δράσεων στο επίπεδο της πρόληψης.**

Οπότε, χρειάζεται συλλογικά ως εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με αρμόδιους φορείς να αναζητήσετε τρόπους για να βγουν αυτά τα περιστατικά από την αφάνεια, να αναγνωριστούν ως τέτοια, ώστε να αυξηθεί και η ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας. Η συστηματική συλλογή στοιχείων για τον ομοφοβικό και τρανσφοβικό εκφοβισμό από τους εκπαιδευτικούς θεσμούς και η έρευνα για τις μορφές και τις επιπτώσεις τους είναι ένα πρώτο βήμα για τη χάραξη αποτελεσματικής πολιτικής για την καταπολέμησή του.

Ορολογίες

ΛΟΑΤΚΙ: Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι/-ες, Τρανς, Κουίρ, Ίντερσεξ

Ο όρος Κουίρ (Queer) έχει ακαδημαϊκή και πολιτισμική σημασία και εκφράζει τα άτομα τα οποία αμφισβητούν τους αυστηρούς κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους των φύλων και της σεξουαλικότητας.

Σεξουαλικός / Ερωτικός προσανατολισμός

Είναι η διαρκής συναισθηματική, ρομαντική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα συγκεκριμένου φύλου ή φύλων. Αναφέρεται στην αίσθηση ταυτότητας του ατόμου, καθώς και στην ικανότητα του ατόμου να δημιουργεί σχέσεις. Ο σεξουαλικός/ερωτικός προσανατολισμός μπορεί να είναι ετερόφυλος, αμφίφυλος ή ομόφυλος.

Ταυτότητα Φύλου

Η ταυτότητα φύλου αναφέρεται στον ατομικό και εσωτερικό τρόπο που βιώνεται το κοινωνικό φύλο (gender) από κάθε άτομο και που μπορεί να συμπίπτει ή όχι με το αποδοθέν κατά τη γέννησή του φύλο.

Τρανς άτομα (διεμφυλικά)

Είναι όρος ομπρέλα για όλα τα άτομα των οποίων το φύλο το οποίο βιώνουν, δε βρίσκεται σε αντιστοιχία με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Κάποια τρανς άτομα προβαίνουν σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου, ωστόσο πρέπει να σημειωθεί πως -σε αντίθεση με την κοινή αντίληψη- δεν προτίθενται όλα τα τρανς άτομα να προχωρήσουν σε τέτοιες διαδικασίες και αυτό δεν επηρεάζει το αν είναι τρανς ή όχι. Συχνά, ο όρος τρανς χρησιμοποιείται για να περιγράψει μόνο τους τρανς άντρες και τις τρανς γυναίκες, διαγράφοντας την τρανς ταυτότητα των μη- δυαδικών / non-binary ατόμων (ανθρώπων που δεν αυτοπροσδιορίζονται εντός του κυρίαρχου έμφυλου δίπολου)

Έκφραση Φύλου

Η έκφραση φύλου αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους ένα άτομο εκδηλώνει αρρενωπότητα, θηλυκότητα ή άλλες έμφυλες συμπεριφορές και χαρακτηριστικά στο κοινωνικό σύστημα, και συγκεκριμένα το πώς εκφράζει σε τρίτα πρόσωπα το τρόπο με τον οποίο βιώνει την ταυτότητα φύλου του. Έκφραση φύλου αποτελούν χαρακτηριστικά όπως το χτένισμα, το ντύσιμο ή η κινησιολογία ενός ατόμου. Η κοινωνική επιταγή θέλει την έκφραση φύλου να “συνάδει” με την ταυτότητα φύλου, δηλαδή έναν άντρα να έχει αρρενωπή έκφραση φύλου και μια γυναίκα να έχει θηλυκή έκφραση φύλου.

Χαρακτηριστικά Φύλου

Αναφέρεται στα πρωτογενή και τα δευτερογενή χαρακτηριστικά φύλου σε περιπτώσεις ίντερσεξ ατόμων των οποίων το βιολογικό φύλο δεν μπορεί ταξινομηθεί είτε ως αρσενικό είτε ως θηλυκό.

Ίντερσεξ άτομα

Είναι όρος «ομπρέλα» που περιλαμβάνει ποικιλομορφίες στα χαρακτηριστικά φύλου που αναφέρονται συλλογικά ως ίντερσεξ καταστάσεις. Αυτές, μπορεί να περιλαμβάνουν διαφοροποιήσεις των εξωτερικών γεννητικών οργάνων, των εσωτερικών αναπαραγωγικών οργάνων, των χρωμοσωμάτων φύλου ή των ορμονών που σχετίζονται με το φύλο. Μέχρι τώρα είναι γνωστές και περιγράφονται περίπου εξήντα διαφορετικές ίντερσεξ καταστάσεις. Μερικά παραδείγματα περιλαμβάνουν:

- Εξωτερικά γεννητικά όργανα που δεν εμπίπτουν στην τυπική ιατρική αντίληψη περί αμιγώς αρσενικού ή αμιγώς θηλυκού και άρα ταξινομούνται βάση αυθαίρετης προσέγγισης.
- Μη τυπική ανάπτυξη των εσωτερικών αναπαραγωγικών οργάνων
- Πιθανή αναντιστοιχία μεταξύ των εξωτερικών γεννητικών οργάνων και των εσωτερικών αναπαραγωγικών οργάνων
- Διαφοροποιήσεις στο χρωμόσωμα του φύλου
- Μη τυπική ανάπτυξη των όρχεων ή των ωοθηκών
- Μη τυπική (υπερβολική ή μειωμένη) παραγωγή ορμονών που σχετίζονται με το φύλο
- Μη τυπική ανταπόκριση του σώματος στις ορμόνες που σχετίζονται με το φύλο

Τα ίντερσεξ άτομα παλαιότερα αποκαλούνταν «ερμαφρόδιτα», αλλά ο όρος θεωρείται κακοποιητικός και, ενώ δεν περιγράφει επιστημονικά την πραγματικότητα για τους ίντερσεξ ανθρώπους. Πολύ συχνά, ίντερσεξ βρέφη και παιδιά, χειρουργούνται ή γίνονται ορμονικές παρεμβάσεις για να αποκτήσουν πιο «αποδεκτά» έμφυλα χαρακτηριστικά από την κοινωνία. Ωστόσο, τέτοιες πρακτικές παραβιάζουν το δικαίωμα στη φυσική ακεραιότητα και αυτονομία και σε πολλές περιπτώσεις υπονομεύουν την σεξουαλική απόλαυση. Οι επεμβάσεις αυτές θεωρούνται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων ως είδος βασανιστηρίου, ενώ οι ιατρικές έρευνες κατατείνουν στο γεγονός ότι είναι επιβλαβείς και σίγουρα μη-αναγκαίες. Όλο και περισσότερο αυτά τα θέματα αναγνωρίζονται ως παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με δηλώσεις από διεθνή και εθνικά ιδρύματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βιοηθικής και δεοντολογίας.

Coming out

Η αγγλική φράση “coming out” αναφέρεται στην ανακοίνωση/γνωστοποίηση που κάνει αυτοβούλως ένα άτομο σε τρίτα άτομα για τον σεξουαλικό προσανατολισμό του ή την ταυτότητα φύλου του. Αρκετοί άνθρωποι διστάζουν, ορισμένοι επιλέγουν να κρατήσουν την ταυτότητα τους κρυφή, άλλοι τη γνωστοποιούν σε συγκεκριμένες περιστάσεις ενώ κάποιοι τελευταίοι αποφασίζουν να τη γνωστοποιήσουν ευρύτερα δημόσια. Συνήθως δεν είναι μια εύκολη διαδικασία, εξαιτίας του κινδύνου να αντιμετωπίσουν τυχόν αρνητική διάκριση και προκατάληψη. Η δυνατότητα να μπορούν οι άνθρωποι να μοιραστούν τη ζωή τους με την οικογένεια, φίλους και γνωστούς αυξάνει τις πιθανότητες κοινωνικής υποστήριξης η οποία είναι σημαντική για την ψυχική υγεία και την ψυχολογική ευημερία του ατόμου. Η έρευνα έχει δείξει πως τα θετικά αισθήματα για τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και η ενσωμάτωση αυτών στη ζωή κάποιου, είναι πηγή ευημερίας και καλής ψυχικής υγείας. Από την άλλη, οι λεσβίες οι γκέι άνδρες και οι τρανς ή ίντερσεξ άνθρωποι που αισθάνονται ότι πρέπει να αποκρύψουν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους, αναφέρουν πιο συχνά προβλήματα ψυχικής υγείας και ενδέχεται να έχουν και περισσότερα προβλήματα γενικότερα.

Outing

Η αγγλική έκφραση «outing» αναφέρεται στην κοινοποίηση του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου εντός προσώπου όταν γίνεται από τρίτους χωρίς τη συναίνεση του ίδιου του προσώπου. Συνήθως γίνεται με κακόβουλο τρόπο εν είδει «ξεμπροστιάματος», έχει χαρακτηριστικά κακοποίησης, ενώ παραβιάζει τα προσωπικά δεδομένα του ανθρώπου. Ιδιαίτερα στο σχολικό περιβάλλον έχει χαρακτηριστικά πολλές φορές εκβίασης και εκφοβισμού είτε του ίδιου του προσώπου, είτε των άλλων παιδιών.

Τρανσφοβία

Είναι ο παράλογος φόβος και το μίσος για τα τρανς άτομα και όσα άτομα φαίνεται να παραβαίνουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις για την ταυτότητα φύλου, το κοινωνικό φύλο ή/και την έκφραση φύλου. Συχνά οι γκέι, οι λεσβίες και οι αμφισεξουαλικοί/ές εμπίπτουν στην δεύτερη κατηγορία με αποτέλεσμα η τρανσφοβία να συνδέεται έντονα με την ομοφοβία.

Ομοφοβία

Η ψυχολογική και κοινωνική προκατάληψη, οι διακρίσεις και ο παράλογος φόβος προς τα άτομα με ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Βλέπε επίσης: Αμφιφοβία, Τρανσφοβία

Ετεροκανονικότητα

Η κοινωνικά επιβαλλόμενη δυαδικότητα του φύλου, καθώς και η ιδέα πως η ετεροφυλοφιλία είναι ο μοναδικός φυσιολογικός και αποδεκτός σεξουαλικός προσανατολισμός.